

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ในการพัฒนาชุมชน จะต้องให้การศึกษาก่อนที่ถูกต้องสมบูรณ์แก่คนในสังคม เพื่อการพัฒนาที่ถูกทิศทาง ซึ่งในปัจจุบันนี้ คนได้รับการศึกษาที่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์จึงมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหามาก เห็นได้จากข่าวและเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ข่าวการเมือง รายงานว่า การเลือกตั้งครั้งนี้เต็มไปด้วยความรุนแรงและกลยุทธอันฉ้อฉล ประชาชนถูกฆ่าตาย 9 คน และบาดเจ็บถึง 10 คน (มติชน, 2539 : 13) แสดงถึงความบกพร่องของการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาคน ซึ่งการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนจะต้องช่วยให้คนมีจริยธรรม และต้องปลูกฝังจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นวัยที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในสังคมต่อไป (ธีระพร อุวรรณิเส, 2526 : 3) โดยเฉพาะเด็กวัยประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่เหมาะสมในการปลูกฝังสร้างเสริมสิ่งที่ดีงามเพื่อการพัฒนาอย่างถูกต้อง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า วิธีสอนจริยธรรมโดยการสร้างเสริมเจตคติ จะมีผลต่อจริยธรรมของเด็กหรือไม่

เนื่องจากการพัฒนาจริยธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญ จึงมีการศึกษาวิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวกับการศึกษาหาวิธีการพัฒนาจริยธรรมโดยการใช่วิธีสอนกับผู้เรียนระดับต่าง ๆ หลายวิธีการ เมื่อ ปี พ.ศ. 2524 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ศึกษาวิจัยเพื่อทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิผลต่อการเรียนการสอนจริยธรรม (กรมวิชาการ, 2525) ซึ่งได้ทดลองสอนจริยธรรมโดยวิธีปรับพฤติกรรมและวิธีสร้างเสริมเจตคติกับนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยในระดับประถมศึกษาทดลองสอนจริยธรรมความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริตและความขยันหมั่นเพียร ส่วนระดับมัธยมศึกษาทดลองสอนจริยธรรมความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร การไม่ลืจจรรยา และการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ผลการวิจัยพบว่า ครูระดับประถมศึกษามีความพึงพอใจวิธีปรับพฤติกรรม

มากกว่าวิธีสร้างเสริมเจตคติ และมีข้อเสนอแนะจากครูผู้สอนว่าในการทำให้ผู้เรียน
อ่านบทเรียนที่เป็นเนื้อหานั้น ได้รับความสนใจได้ก็น้อย จึงควรปรับเปลี่ยนที่มีภาพ
ประกอบ

เนื่องจากเจตคติเป็นสาเหตุของพฤติกรรม (มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช, 2533 : 447) เพราะเจตคติหมายถึง ท่าที หรือความรู้สึกของ
บุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้น การทำให้ความรู้โดยวิธีสร้างเสริมเจตคติ ก็น่าจะสร้าง
เจตคติที่ดีให้เกิดแก่ผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้สึกนึกคิดต่อจริยธรรมว่าเป็นสิ่งที่ดี
พึงกระทำ ก็จะไปสู่การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เห็นว่าเป็นดี

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเอาวิธีการสร้างเสริมเจตคติมาใช้สอนจริยธรรม
โดยมุ่งเน้นที่การปรับปรุงให้มีภาพประกอบในบทเรียน และสอนตามวิธีที่ดัดแปลงมา
จากวิธีสร้างเสริมเจตคติของกรมวิชาการ เพื่อสร้างเสริมเจตคติของนักเรียนใน
จริยธรรมที่ผู้วิจัยพบว่ามีอยู่น้อย ซึ่งผู้วิจัยได้พบย่อในขณะทำงานเป็นครูผู้สอน
ประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหัวช้าง อําเภอยะโฮมด จังหวัดพัทลุง
ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ สอดคล้องกับ
งานวิจัยของธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2528 : 16) พบว่าจริยธรรม 3 ด้านนี้ไม่
มีความสำคัญมากในสังคม ซึ่งหากนักเรียนขาดจริยธรรม 3 ด้านนี้ ก็เรียกว่ามี
พฤติกรรมที่เป็นปัญหา หากไม่มีการศึกษาหาวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อแก้ปัญหา
เมื่อนักเรียนเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่อาจก่อปัญหาสังคมอย่างร้ายแรงได้ ถ้าผลการศึกษา
วิจัยนี้ ทำให้ทราบว่า การสอนจริยธรรมโดยวิธีสร้างเสริมเจตคติสามารถพัฒนา
จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบแก่นักเรียน
ได้ในระดับหนึ่ง และส่งผลให้นักเรียนมีเจตคติต่อจริยธรรมเหล่านี้ในทางที่ดี นักเรียน
ก็จะมีพฤติกรรมที่ดีด้วย ปัญหาพฤติกรรมดังกล่าวก็จะหมดไป เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็
เป็นผู้ใหญ่ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย และมีความรับผิดชอบ เป็นสมาชิกที่ดี
ของสังคม ร่วมพัฒนาสังคมต่อไป นอกจากนี้ยังอาจเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษา
หรือศูนย์ฝึกอบรม ในการนำเอาวิธีการสร้างเสริมเจตคติไปใช้แก้ไขปัญหาพฤติกรรม
ของนักเรียนหรือกลุ่มบุคคล โดยการสร้างเสริมให้มีเจตคติที่ดีต่อจริยธรรมตามวิธีการ
นี้ เป็นการทำให้การศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยเริ่มต้นที่การพัฒนาจิตใจของ
คน เรียกว่าคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาซึ่งนับได้ว่าเป็นการพัฒนาอย่างแท้จริง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

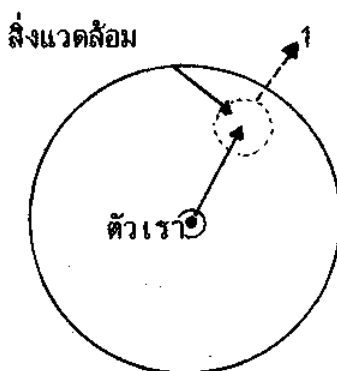
ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะกล่าวถึงตามลำดับ ดังนี้

ความหมายของจริยธรรม จริยธรรมด้านต่าง ๆ การเสริมสร้างปลูกฝังจริยธรรม พัฒนาการของนักเรียนระดับประถมศึกษา การวัดและประเมินจริยธรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกกล่าวตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ความหมายของจริยธรรม

มนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีปะทะสัมพันธ์กัน หรือเรียกว่ามีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกันอยู่ตลอดเวลา ปฏิสัมพันธ์นี้อาจจะเป็นไปในทางที่โทษร้าย บ่อนทำลายหรือในทางที่สันติสุขและสร้างสรรค์ก็ได้ สิ่งที่จะควบคุมให้ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นไปในทางอนุมวล สันติสุข และสร้างสรรค์ คือจริยธรรม ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

1 คือปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเราและสิ่งแวดล้อม

ปฏิสัมพันธ์จะมีลักษณะเป็นสันติสุขก็เพราะใช้จริยธรรม ดังนั้น
จริยธรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ (สาราช บัควศรี, 2530
: 210)

สาราช บัควศรี (2530 : 215) ให้ความหมายของ "จริยธรรม" ว่า
จริยธรรม คือค่านิยมในระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึงลักษณะ
ทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมี
คุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งใน 2 ประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มี
อยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้
กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีก
ประเภทหนึ่ง คือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นการ
กระทำที่สังคมลงโทษ หรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึก
ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะพฤติกรรม
ประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย ลักษณะของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม
แบ่งออกได้ดังนี้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524 : 55-56)

- 1) ความรู้เชิงจริยธรรม ได้แก่หลักการกระทำต่าง ๆ ที่ว่า อะไรดี
อะไรไม่ดีต้องควรควรเว้น เป็นความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม หลักธรรมคำสอน
ของศาสนาและค่านิยม
- 2) เจตคติเชิงจริยธรรม คือจริยธรรมของบุคคลในระดับความรู้สึกที่มีต่อ
สถานการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ ว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ ทัศนคติจะรวมเอา
ความรู้เชิงจริยธรรมเข้าไปด้วย จึงใช้เป็นตัวทำนายพฤติกรรมได้แม่นยำกว่าความรู้
เชิงจริยธรรมเพียงอย่างเดียว
- 3) เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นความคิดเบื้องหลังในการตัดสินใจกระทำ
หรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ประสบอยู่
- 4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือการแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์
ต่าง ๆ ซึ่งจะบอกได้ว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องเหมาะสมหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม

ของสังคมหรือไม่ ในปัจจุบันเรามุ่งเน้นในระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการพัฒนา
คุณธรรม เพราะเกี่ยวข้องกับความสุขของสังคมโดยตรง

สรุปความหมายของ "จริยธรรม" ได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทาง
แบบแผน หรือหลักการที่อาศัยความดีความงาม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักการของ
ศาสนา หรือสิ่งที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นความดีงาม ถูกต้อง จริยธรรมครอบคลุม
ไปถึงระเบียบสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรมตามศาสนา และค่านิยมของคนในกลุ่ม
สังคมเดียวกัน จริยธรรมจึงอาจเป็นค่าง่าย ๆ ที่ใช้อธิบายการอยู่ร่วมกันของมนุษย์
ในสังคม โดยมีสิ่งที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ 1) ตัวของเราเอง 2) ผู้อื่น
และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นและมีความ
สำคัญต่อมนุษย์ ทั้งโดยส่วนตนและส่วนรวม เพราะจริยธรรมเป็นระบบ
พฤติกรรมและเจตคติของมนุษย์ ซึ่งจะ เป็นปัจจัยพื้นฐานช่วยให้สังคมมีความสงบ
เรียบร้อย และก้าวไปสู่การพัฒนาอย่างมีระบบ

จากการศึกษาความหมายของจริยธรรม ทำให้ทราบถึงความหมายและ
ความสำคัญของจริยธรรม กล่าวคือ การกระทำใด ๆ ของบุคคล ถ้าถูกต้อง ดีงาม
ตามมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติที่สังคมต้องการ เรียกว่าบุคคลนั้นมีจริยธรรม
ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกพฤติกรรมจริยธรรมที่เป็นปัญหาเด่นชัดของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหัวช้าง อ.ตะโหมด จังหวัดพัทลุง ได้แก่ การขาด
ความซื่อสัตย์สุจริต ขาดความมีระเบียบวินัย และขาดความรับผิดชอบ แล้วทำการ
สอนจริยธรรมโดยวิธีสร้างเสริมเจตคติเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ผู้เรียนมีจริยธรรม
ซึ่งจะได้กล่าวถึงจริยธรรมด้านต่าง ๆ ในลำดับต่อไป

2. จริยธรรมด้านต่าง ๆ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมด้านต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้
มี 3 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ ผู้วิจัย
จะได้แยกกล่าวเป็นรายด้านต่อไป

2.1 ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นลักษณะทางจริยธรรมอย่างหนึ่ง ที่ทุกสถาบันทางสังคมต้องการ และมุ่งปลูกฝังให้บังเกิดขึ้นในตัวสมาชิก เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความสงบสุขทางสังคมนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากบุคคลในสังคมมีความซื่อสัตย์นั่นเอง ดังนั้น สังคมจึงถือว่าคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องส่งเสริมให้บรรดาสมาชิกในสังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญ และถือปฏิบัติ

ความซื่อสัตย์ เป็นเรื่องที่สำคัญและมีขอบเขตกว้างขวาง และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลทุกคน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525 : 282) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริตไว้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริตหมายถึง ความประพฤติตรงและจริงจัง ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

ส่วนความหมายของความซื่อสัตย์ที่มีความหมายเป็นรูปธรรมและเป็นความหมายเชิงพฤติกรรมนั้น ทวี บุญเกิด (2515 : 55-61) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ความซื่อสัตย์สุจริตหมายถึง ความภาคี ความซื่อตรง การประพฤติตรงคือ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง โดยมากผู้ซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นผู้มีกำลังใจเข้มแข็ง มีเจตริตรู้หนักแน่น อดทน รักเกียรติยศชื่อเสียง ไม่เห็นแก่ตัว และใจแนบออกเป็นสามด้าน คือ

1) ซื่อสัตย์ต่อตนเอง เป็นเรื่องของหิริโอตตบัพพะ ไม่กล้ากระทำการสิ่งที่ไม่สุจริต แม้การกระทำนั้น ๆ จะไม่มีใครเห็นก็ตาม ทำตามที่ตั้งใจไว้ หรือทำตามคำพูดโดยไม่เหลวไหล

2) ซื่อสัตย์ต่องานที่ทำ ได้แก่ ความซื่อตรง เทียงตรง ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวในทางมิชอบ

3) ซื่อสัตย์ต่อเพื่อนฝูง ได้แก่ การไม่คด ไม่โกง ไม่เอาัดเอาเปรียบเพื่อน และต้องมีความรักและความหวังดี ความสงสารและความซื่อตรงต่อกัน พฤติกรรมของผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2526 : 32)

- 1) พูดความจริง
- 2) เก็บของตกได้ส่งคืนเจ้าของ
- 3) ยอมรับผิดเมื่อทำผิด

- 4) ไม่หยีบของของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต และไม่ถือเอาของของผู้อื่นมาเป็นของตน
- 5) ไม่ลอกการบ้านเพื่อนหรือทำให้เพื่อนลอกการบ้าน
- 6) ไม่ประพฤติตนเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก
- 7) ไม่ทุจริตในการสอบ
- 8) คืนเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกินมา
- 9) ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสัญญา
- 10) ไม่ฉ้อโกงและฉ้อราษฎร์บังหลวง
- 11) ไม่ปลอมแปลงเอกสาร
- 12) รักษาความยุติธรรม
- 13) หาเลี้ยงชีพในทางสุจริต

ฯลฯ

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ความซื่อสัตย์เป็นจริยธรรมที่สำคัญที่บุคคลพึงจะมีไว้เป็นคุณสมบัติของตน ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านจริยธรรมของบุคคล ย่อมเกี่ยวโยงมาถึงลักษณะของความซื่อสัตย์ด้วย

บุคคลอาจจะมี ความซื่อสัตย์โดยการเลียนแบบมาจากบิดามารดา ครู หรือเพื่อนฝูง เพราะลักษณะของการเรียนรู้ทางสังคมย่อมมาจากการเลียนแบบนั่นเอง ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการปลูกฝังจริยธรรม จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และมีวิธีการที่เหมาะสมในการปลูกฝังจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต

2.2 ความมีระเบียบวินัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายคำว่า ระเบียบ ว่า "แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ" (2525 : 674) และให้ความหมายคำว่า วินัย ว่า "การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ, ข้อปฏิบัติ, ข้อบังคับ (2525 : 744) ดังนั้นความหมายของคำว่าระเบียบวินัยจึงน่าจะรวมความได้ว่า การปฏิบัติตามแบบแผนหรือข้อบังคับที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ

วินัย บรรจง และคณะ (2521 : 24) ให้ความหมายว่าระเบียบวินัย เป็นสิ่งที่กำหนดมาตรฐานภายนอกอื่น เพื่อควบคุมการกระทำหรือความประพฤติ ของบุคคล ดังนั้นระเบียบวินัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมทุกระดับ เพราะระเบียบวินัย จะเป็นเครื่องช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างเรียบร้อย

จากเอกสารการสอนชุดการปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยมพื้นฐานการ มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย (กรมสามัญศึกษา, 2529 : 2-63)

อธิบายความหมายของการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมายว่า หมายถึงการ ประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ของสังคม จำนวนออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1) การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียน ควบคุมตนเอง ประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีระเบียบแบบแผน มีเหตุผลและเป้าหมายใน การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาตนเอง จัดตารางเวลาไว้สำหรับศึกษา เล่าเรียนและควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามตารางดังกล่าว ตั้งใจเล่าเรียนอย่าง สม่าเสมอทุกวิชาไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนชอบอย่างเดียว เตรียมตัวอ่านบทเรียนมาก่อน ถึงเวลาเรียน และทบทวนบทเรียนทุกครั้งภายหลังจากการเรียน เข้าเรียนตรง ตามเวลา ไม่ลอกคำตอบของเพื่อน และไม่เปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอก คำตอบในเวลาสอบ เตรียมเครื่องใช้ในการเรียนไว้ให้ครบ และพร้อมที่จะเฝ้าอยู่ ตลอดเวลา

2) การมีระเบียบวินัยในที่อยู่อาศัย หมายถึง การที่นักเรียนควบคุม ตนเอง ประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีระเบียบแบบแผนและสม่ำเสมอ ในการรักษาความ สะอาด ความเป็นระเบียบวินัยของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ระวังเรียน และสาธารณธ- สถาน จัดตกแต่งที่อยู่อาศัยให้น่าอยู่ ไม่รับประทานอาหารในห้องนอน ห้องเรียน จัด แปลงเนื้อที่ภายในบ้านให้เป็นสัดส่วนที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่คุย หัวเราะ จัดงาน เลี้ยงสังสรรค์ เปิดโทรทัศน์เสียงดังรบกวนผู้อื่น

3) การมีระเบียบวินัยในสังคม หมายถึง การที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติ อย่างมีระเบียบแบบแผน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เคารพปฏิบัติตาม

กฎหมาย ข้อบังคับของสังคม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ ละเว้นการใช้อิทธิสิทธิ์ รับผิดชอบต่อสังคม และให้บริการตามลำดับก่อนหลัง สนับสนุนและส่งเสริมประชาชน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ตามกฎหมาย มีมารยาทในการใช้ถนน การขับขี่ยานพาหนะโดยปฏิบัติตามกฎจราจร แจ้งต่อเจ้าหน้าที่เมื่อรู้เห็นการกระทำที่ผิดระเบียบวินัยและกฎหมาย

พฤติกรรมของผู้ที่มีระเบียบวินัย (กรมวิชาการ, 2526 : 65)

- 1) แต่งกายเรียบร้อยตามข้อบังคับ
- 2) มาโรงเรียนทันเวลา
- 3) ไปตรงตามเวลาที่นัดหมายเอาไว้
- 4) ปฏิบัติงานเสร็จตามกำหนดเวลา
- 5) ตื่นนอน รับประทานอาหาร ขับถ่ายเป็นเวลา
- 6) ไม่ออกนอกห้องเรียนก่อนได้รับอนุญาต
- 7) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัดโดยสม่ำเสมอทั้ง

ต่อหน้าและลับหลัง

- 8) เก็บของใช้เป็นระเบียบ
- 9) ซ้ำมถนนตรงทางข้าม
- 10) เข้าคิวซื้อตั๋ว ซื้ออาหาร และขึ้นรถประจำทาง
- 11) ไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงบนพื้นถนนหรือแม่น้ำลำคลอง
- 12) ขี่ยานพาหนะถูกต้องตามกฎหมาย
- 13) ไม่เด็ดดอกไม้ตามสวนสาธารณะหรือตามที่หวงห้าม
- 14) มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร
- 15) รักษาเสื้อผ้า เครื่องใช้ ที่อยู่อาศัยสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ฯลฯ

ออสูเบล (Ausubel อ้างถึงใน บุญยงค์ นิสกวณิชย์, 2525 : 11)

ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการปลูกฝังความมีระเบียบวินัยให้แก่เด็กว่า วินัยเป็น วัฒนธรรมของสังคม ซึ่งช่วยให้เด็กมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เรียนรู้มาตรฐานการกระทำหรือท่าความประพฤติที่สังคมยอมรับ

2) มีวุฒิภาวะทางด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพดี เช่น เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีความสามารถในการควบคุมตนเอง เป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ และอดทนต่อความคับข้องใจ

3) มีมโนธรรม (Conscious) ที่ดี มีศีลธรรม

4) มีความปลอดภัยทางอารมณ์

จุดมุ่งหมายในการฝึกวินัย โครและโคร (Crow and Crow อ้างถึงใน บูดยงค์ นิสกวาณิชย์, 2525 : 12) กล่าวว่า ไม่ได้มุ่งแต่เพียงทำให้เด็กปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ เท่านั้น แต่มุ่งให้เด็กได้มีการพัฒนาการควบคุมตนเองด้วยการฝึกวินัยดังกล่าว จะเป็นการช่วยทำให้เด็กได้กระทำสิ่งต่าง ๆ โดยคำนึงถึงตนเองและผู้อื่น นอกจากนั้นยังก่อประโยชน์แก่เด็กดังนี้ คือ

- 1) ช่วยทำให้เด็กมีความประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 2) ช่วยทำให้เด็กมีความรับผิดชอบหน้าที่ของตน
- 3) ช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองกันทำให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ
- 4) ช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของตนเอง
- 5) ช่วยให้ครูและเด็กอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จ

สำเร็จงานการเรียนการสอน

6) ช่วยส่งเสริมหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

ในการสร้างระเบียบวินัยที่ดีให้เกิดขึ้นในตัวเด็กนั้น เชเวียคอฟ

(Sheviakov อ้างถึงใน บูดยงค์ นิสกวาณิชย์, 2525 : 13) ได้เสนอแนะลักษณะระเบียบวินัยที่ดีไว้ดังนี้

- 1) ตั้งอยู่บนรากฐานของการเสียสละเพื่อมนุษยธรรม เช่น มีอิสระภาพ ความยุติธรรมและความเสมอภาคในหมู่ของทุกคนทั้งหมด
- 2) ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งการยอมรับนับถือศักดิ์ศรีและสิทธิของทุกคน
- 3) มีผลให้งานที่กระทำอยู่มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 4) ส่งเสริมมาให้เด็กมีลักษณะเป็นผู้นำ คือพร้อมที่จะบริการและปฏิบัติงานร่วมกับหมู่คณะเป็นอย่างดี

5) วินัยซึ่งกำหนดขึ้นมาจากความเข้าใจว่าต้องทำหรือไม่ทำเพราะอะไรมากกว่าเป็นไปตามคำสั่ง

การฝึกความมีระเบียบวินัย จะช่วยให้เด็กหรือเยาวชนได้มีระเบียบตลอดจนรู้จักใช้ชีวิตให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ดังนั้น ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครอง และครู ควรจะได้มีหลักเกณฑ์ในการสร้างควมมีวินัยให้กับเด็ก โดยครูจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบเกินไปหรือคงแก่เรียนเกินไป ครูต้องรู้วิธีตอบสนองความต้องการทางสังคมและอารมณ์ของเด็ก การส่งเสริมวินัยจึงจะบังเกิดผลดี ซึ่งครูอาจสร้างวินัยได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้ คือ (ทวี ทอแก้ว และคณะ อ้างถึงงานชูชีพ อ่อนโคกสูง, ม.ป.ป. :134)

- 1) สร้างให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก
- 2) สร้างวินัยที่เด็กสามารถปฏิบัติตามได้ และเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวเด็กและคนอื่น
- 3) ใช้วิธีให้รางวัลและชมเชย ซึ่งจะได้ผลดีกว่าการตำหนิหรือลงโทษ
- 4) อย่าใช้อารมณ์ในการสร้างวินัย ควรปฏิบัติด้วยความสุ่มเยือกเย็น
- 5) ครูควรยอมรับนับถือและให้ความไว้วางใจเด็ก
- 6) ครูต้องเป็นกันเอง ให้ความเอาใจใส่ และให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก
- 7) ครูควรทำหน้าที่เป็นผู้นำเด็กเกี่ยวกับการปฏิบัติตามวินัยต่าง ๆ
- 8) ครูต้องศึกษาเด็กแต่ละคนอย่างละเอียด เพื่อความเข้าใจในตัวเด็กเหล่านั้น
- 9) ครูต้องกระตือรือร้นในการมีวินัย และปฏิบัติตามวินัย เพื่อให้เด็กเรียนยึดถือเป็นแบบอย่าง
- 10) ครูต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง เพื่อเด็กจะได้เกิดความรู้สึกว่าการที่จะประพฤติปฏิบัติตามวินัยที่ครูปลูกฝัง

ประเภทและพฤติกรรมของการรักษาระเบียบวินัย (กรมวิชาการ, 2526 : 100)

1) การรักษาระเบียบภายนอก ได้แก่

1.1) การรักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทาน อาหารที่ถูกหลักอนามัยและสุวิทยา รับประทานอาหารเป็นเวลา มีมารยาท เรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร

1.2) การรักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค ได้แก่ การรักษา ร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย

1.3) การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษา ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัฒนาอาราม สถานที่ราชการ และสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น ถนน แม่น้ำ ลานคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของสถานที่ นั้น ๆ

1.4) การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างวินัย เพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงระเบียบให้มีมาตรฐานและการ ถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

2) การรักษาระเบียบวินัยภายใน ได้แก่ การแต่งกายและควบคุมท่วงที กิริยาวาจาและใจให้หมดจดงดงามด้วยการเว้นชู้ ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง

2.1) ระเบียบท่วงที ได้แก่การจัดท่าทางที่ทำให้เหมาะสมแก่ฐานะ และภูมิรัฐของตน ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น ไม่ทะนงตน

2.2) ระเบียบกิริยา ได้แก่ การควบคุมอาการของร่างกายที่ เคลื่อนไหวออกมาให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย โดยควบคุมและปรับปรุงกิริยาให้งดงาม เป็นระเบียบ มีกิริยาดี สุภาพ อ่อนโยน ประพฤติปฏิบัติได้เหมาะสมแก่บุคคล โอกาส เวลา และสถานที่

2.3) ระเบียบวาจา ได้แก่ การพูดสมานไมตรี พูดไพเราะ พูดดี มีประโยชน์ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า

2.4) ระเบียบใบใจ ได้แก่ การรู้จักควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบและระเบียบที่ตั้งงาม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย แสดงให้เห็นว่าระเบียบวินัยมีความหมายครอบคลุมถึงหลายลักษณะซึ่งจำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม จึงเป็นจริยธรรมที่ทุกคนควรมี และสถาบันทางสังคมโดยเฉพาะโรงเรียนจะต้องมีวิธีการสร้างเสริมให้แก่นักเรียนเป็นเบื้องต้น

2.3 ความรับผิดชอบ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2525: 679) ให้ความหมายของคำว่ารับผิดชอบ ว่ายอมตามผลที่ดีหรือไม่ดีในกิจการที่ได้กระทำลงไป นอกจากนี้ มีผู้ให้ความหมายของความรับผิดชอบ ดังนี้

ชานาญ นิสารัตน์ (2524 : 53) ได้ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบคือการยอมรับรู้และสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำของตนด้วยความเต็มใจไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่บิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่นและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติสอดคล้องกับกฎจริยธรรมและหลักเกณฑ์ของสังคมโดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมเข้มงวดจากผู้อื่น ส่วนนิคม ตั้งคะพิภพ (2516 : 15) ให้ความนิยามของความรับผิดชอบว่า ผู้รับผิดชอบสูงคือ บุคคลที่เชื่อถือได้ มีอิสรระดับปะ เป็นผู้ที่שובวางแผนก่อนลงมือทำงาน ละเอียดยรอบคอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่และพึ่งตนเอง ส่วน ลอว์ซี (Lawshe อ้างถึงใน พิจิตรา พงษ์จินดากร, 2525 : 14) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบว่าเท่ากับเป็นการค้นหาอุปนิสัย อารมณ์ของบุคคลว่ามีความรอบคอบ รับผิดชอบ และเป็นที่เราใจได้มากน้อยเพียงใด และฟลิปโป (Flippo: 122 อ้างถึงใน พิจิตรา พงษ์จินดากร, 2525 : 14) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพันหน้าที่การทำงาน และวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับความหมายของสมิทธิ (Smith อ้างถึงใน มานิต ถนอมศรี, 2522 : 16) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบได้

ว่า ความรับผิดชอบเป็นแนวโน้มของบุคคลที่จะรู้สึกหรือกระทำต่อสถานการณ์ หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมาย

จากความหมายและพฤติกรรมของความรับผิดชอบที่ได้กล่าวแล้ว ผู้วิจัยสรุปความหมายและพฤติกรรมของความรับผิดชอบได้ว่า ความรับผิดชอบ คือ ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง ด้วยความละเอียดรอบคอบ ความเพียร เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย และยอมรับผลของการกระทำอย่างเต็มที่ ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น มีความสำนึกในหน้าที่ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

ขอบข่ายของพฤติกรรมความรับผิดชอบมีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2526 : 121-123)

1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การที่บุคคลยอมรับผลแห่งความสำเร็จและการกระทำของตนเอง ไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นความผิดหรือชอบ จะสะท้อนให้ตนเองได้รับประโยชน์หรือได้รับโทษ ไม่ว่าจะความผิดหรือป้ายความผิดให้ผู้อื่น

2) ความรับผิดชอบต่อการทำงาน หมายถึง เมื่อบุคคลได้รับมอบหมายให้ทำงานอะไรก็ปฏิบัติงานนั้นด้วยความตั้งใจ ด้วยความพากเพียร ด้วยความอดทน และด้วยความละเอียดรอบคอบ จนกระทั่งงานนั้นสำเร็จเรียบร้อยทันกำหนดเวลา โดยไม่ทอดทิ้งงาน

3) ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัดโดยไม่ต้องง้อใครบังคับ และปฏิบัติเป็นนิสัยทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น เพื่อความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของสังคม

กรมวิชาการ (2526, 121) กล่าวว่าพฤติกรรมของผู้ที่มีความรับผิดชอบมีดังนี้

- 1) เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลของงานนั้น ๆ
- 2) ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว
- 3) เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง
- 4) มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรค
- 5) รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่ เป็นอย่างดี

- 6) มีความเพียรพยายาม
- 7) มีความละเอียดรอบคอบ
- 8) ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
- 9) ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
- 10) ตรงต่อเวลา
- 11) ให้ความร่วมมือช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ
- 12) ยอมรับผลการกระทำของตน

ไซต์แมน (Siedman อ้างถึงใน มานิต ถนอมศรี, 2522 : 16) ได้รวบรวมทัศนะเกี่ยวกับการฝึกความรับผิดชอบของมิตตัน (Mitton) และแฮร์ริส (Harris) ไว้ดังนี้

- 1) การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่เด็กยังมีอายุน้อย ๆ
- 2) เด็กทุกคนควรได้มีโอกาสฝึกความรับผิดชอบ
- 3) การฝึกให้มีความรับผิดชอบ และการจัดประสบการณ์ความรับผิดชอบ ควรให้เหมาะกับแต่ละบุคคล
- 4) ควรให้เด็กทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวเขา
- 5) การฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบ ผู้ใหญ่ต้องรู้จักยึดหยุ่นในการฝึก ไม่เร่งรัดเกินไป
- 6) เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่
- 7) เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ เมื่อสามารถเรียนรู้ว่าส่วนใดควรอยู่ในความรับผิดชอบ
- 8) ทัศนคติและพฤติกรรมต่อความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ มีอิทธิพลต่อพัฒนาการรับผิดชอบของเด็ก

พฤติกรรมความรับผิดชอบ มีความสำคัญและจำเป็นต่อการสร้างเสริมให้เกิดขึ้นแก่เด็ก เพราะเมื่อเด็กเป็นผู้รู้จักรับผิดชอบ จะทำให้เป็นคนที่มีความสามารถได้อยู่เสมอในหน้าที่การงาน เอาใจใส่ติดตามผลไม่ทอดทิ้ง ยอมรับผิดชอบผลของหน้าที่การงานที่ตนกระทำ ทั้งดีและไม่ดี ไม่บิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนแก่ผู้อื่น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาสังคมสืบต่อไป

3. การเสริมสร้างปลูกฝังจริยธรรม

การปลูกฝังจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาสมาชิกของสังคม ซึ่งต้องเริ่มต้นและดำเนินไปอย่างถูกวิธี

สังคมมีหน้าที่จัดการอบรมขัดเกลา และพัฒนาสมาชิกของสังคมทั้งใน รูปแบบที่เป็นการศึกษาแบบทางการ และในรูปแบบที่เป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ (Formal and Informal Education) หมายความว่า เมื่อมีสมาชิกเพิ่ม หรือเกิดมาใหม่ เป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องอบรมขัดเกลาพัฒนาให้สมาชิกที่เพิ่ม หรือเกิดขึ้นมาใหม่ได้รู้จักระเบียบแบบแผนที่จะปฏิบัติ เป็นต้น (พิทยา สายหู : 2538 : 5)

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2506 : 10) กล่าวว่า ค่านิยมในปัจจุบัน ที่รัฐต้องการเน้น และเร่งรัดส่งเสริมให้มีขึ้น คือ ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral value) เพราะการส่งเสริมจริยธรรมเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ และมีความเข้าใจในสิ่งที่ต่าง ๆ อันเป็นการสร้างคุณภาพของประชาชนให้เกิดขึ้น เมื่อบุคคลมีจริยธรรมที่พึงประสงค์ก็จะเป็น ความซื่อสัตย์ สามารถแยกแยะความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งทำให้บุคคลเลือกประพฤติใน สิ่งที่ควรต่อสังคมส่วนรวม กระทบต่อชนชาติ (2515 : 107) มีความเห็นว่า คนไทยในปัจจุบันมุ่งแต่จะหาความพอใจในทางวัตถุมากกว่าความพอใจในทางจิต ซึ่ง แสดงออกอย่างชัดเจนในรูปของการฉ้อราษฎร์บังหลวงที่ปฏิบัติกันอยู่อย่างแพร่หลายใน หน่วยงานราชการไทย ผู้บริหารของไทยส่วนใหญ่เห็นแก่ตัวมากกว่าเห็นแก่ชาติ จึง จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีการสร้างเสริม ปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็ก ซึ่งเป็นวัย ที่สามารถปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ง่าย

แนวทางในการเสริมสร้างปลูกฝังจริยธรรมนั้น มีผู้เสนอแนวคิดโดยอาศัย ทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีการสอนเป็นพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น

สมิธ และลัสเทอร์แมน (Smith and Lusterman อ้างถึงใน นิศาวิรัตน์ ศิลปเดช, 2534 : 13) ได้ประมวลความรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาทั้งหลาย เช่นวัตสัน (Watson) สกินเนอร์ (Skinner) บรูเนอร์ (Bruner) ออซูเบล (Ausubel) ดิวอี้ (Dewey) มาสโลว์ (Maslow) โรเจอร์

(Roger) ฯลฯ แล้วสรุปออกมาเป็นทฤษฎีการสอนสี่กลุ่มใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1) ทฤษฎีที่ว่าด้วยพฤติกรรม (The Behavioristic Perspective) ทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญต่อการกระทำหรือพฤติกรรม (Behavior) ที่แสดงออกมา ซึ่งสามารถวัดหรือสังเกตได้ นอกจากนั้นนักทฤษฎีกลุ่มนี้ยังเชื่อว่า พฤติกรรมทุกอย่างจะเกิดจากผลของการตอบสนองต่อสิ่งเร้าของอินทรีย์ ทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของทฤษฎีที่ว่าด้วยการเสริมแรง (Reinforcement Theory) ของสกินเนอร์

2) ทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้สึกหรือเจตคติ (The Affective Perspective) ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของความรู้สึกหรือเจตคติที่มีต่อการเรียนรู้ โดยเชื่อว่าหากบรรยากาศการเรียนก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งที่จะเรียน จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ดี ดังนั้นครูที่ดี จึงต้องมีบทบาทช่วยให้นักเรียนเกิดความอบอุ่นและมีน้ำใจในการเรียน เป็นคนที่เปิดเผยและจริงจังต่อนักเรียน ทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Psychology)

3) ทฤษฎีที่ว่าด้วยสติปัญญาและความคิด (The Social System Perspective) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในเรื่องการคิด (Thinking Ability) และกระบวนการคิด (Thinking Process) โดยเชื่อว่าครูสามารถที่จะป้อนคำถามให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concept) ในเรื่องต่าง ๆ ได้ดีกว่า นักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงมีความเชื่ออยู่บนพื้นฐานของวิธีการเรียนรู้แบบให้ค้นพบความรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning)

4) ทฤษฎีที่ว่าด้วยระบบสังคม (The Social System Perspective) ทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสำคัญต่อเรื่องปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Group Interaction) โดยถือว่าห้องเรียนคือสังคมเล็ก ๆ สังคมหนึ่ง ทุกคนมีบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ กันการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ของบุคคล รวมถึงสภาวะแวดล้อมและบรรยากาศของห้องเรียนด้วย เพื่อให้การสื่อความหมาย การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยเป็นไปด้วยดี วิธีการนี้ จอห์น ดิวอี้ ถือว่าเป็นการจัดการศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressive Education) ดังนั้น ทฤษฎีเกี่ยวกับพลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) หรือกระบวนการกลุ่ม (Group Process) ของเลวิน (Lewin) จึงถูกนำมาใช้ควบคู่กันไป

จากทฤษฎีการเรียนรู้ ได้พัฒนามาสู่ทฤษฎีการสอนดังที่กล่าวแล้วนั้น นักจิตวิทยาและนักการศึกษาจึงได้ทำการพัฒนาต่อมาให้เป็นทฤษฎีในการเสริมสร้างและปลูกฝังจริยธรรม ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 รูปแบบ (ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อุวรรณโณ, 2531 : 1-10) ดังต่อไปนี้

1) วิธีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification หรือ V C) ซึ่งเสนอโดย Raths, Harmin และ Simon ทฤษฎีนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่า ค่านิยมเป็นหลักการที่บุคคลยึดไว้เป็นมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม จุดมุ่งหมายของทฤษฎีนี้ก็คือให้ผู้เรียนได้ค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการหรือมาตรฐานที่ตนยึดอยู่นั้นมีความถูกต้องเพียงใด และหลักการที่ถูก ตลอดจนหลักการที่ผิดมีลักษณะอย่างไร วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักจุดดีและจุดด้อยที่ตนเองมีอยู่ และจะได้หาทางรักษาส่วนที่ดีและเสริมสร้างส่วนที่ดีอย่าให้เสื่อมถอยขึ้น โดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยม 7 ประการเป็นหลัก ซึ่งได้แก่ 1) การเลือกกระทำโดยอิสระ ไม่มีการบังคับ 2) การเลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง 3) เลือกโดยพิจารณาผลของทางเลือกนั้นแล้ว 4) รู้สึกภูมิใจและยินดีที่ได้เลือกกระทำ 5) ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย 6) การกระทำตามสิ่งที่ตนตัดสินใจเลือก 7) การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

2) วิธีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning หรือ M R) ผู้ที่เสนอทฤษฎีนี้ขึ้นมาคือโคลเบอร์ก ซึ่งเขาเห็นว่าการอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นการแสดงถึงระดับพัฒนาการของบุคคลนั้น นอกจากนั้นยังอธิบายว่าการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสติปัญญา และสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลด้วยเช่นกัน แนวคิดพื้นฐานที่เด่นของทฤษฎีนี้คือความเชื่อที่ว่า จริยธรรมคือกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ใช้ตัดสินความถูกหรือความผิดของการกระทำ ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอายุของบุคคล ดังนั้น หากยังไม่ถึงวัยอันสมควร การเสริมสร้างจริยธรรมบางลักษณะจึงยังไม่อาจกระทำได้ กิจกรรมหลักที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมมาทำให้เกิดขึ้นคือการอภิปรายแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน โดยสิ่งที่น่าสนใจมาอภิปรายกัน จะไม่มี

การตัดสินใจผิดหรือถูก จุดเน้นอยู่ที่การให้เหตุผลทางจริยธรรมมาได้ถูกต้อง
เหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ

3) วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification หรือ BM)

นักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้ประยุกต์เอาทฤษฎีการเสริมแรงของสกินเนอร์ (Skinner) มาใช้
ในการปรับพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่ต้องการ โดยความเชื่อพื้นฐาน
ที่ว่า มนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของการเสริมแรงหรือการลงโทษ หากมีการ
แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา และได้รับการเสริมแรงในทางบวก บุคคล
ก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นได้อีก ในทางตรงข้าม ถ้าการแสดงพฤติกรรมได้
รับการเสริมแรงในทางลบ พฤติกรรมนั้นก็ค่อย ๆ หดหายไป แนวความคิดของ
นักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า "การเรียนรู้ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรม" ดังนั้น หากต้องการเสริมสร้างพฤติกรรมจริยธรรมที่ต้องการ ก็จะใช้
วิธีการเสริมแรงในทางบวก และการขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ก็จะต้อง
เสริมแรงในทางลบ

4) วิธีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning หรือ S L) นัก

ทฤษฎีกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าจริยธรรมเป็นความเข้าใจกฎเกณฑ์ที่ใช้สำหรับประเมิน
ความถูกความผิดของพฤติกรรมของคน ซึ่งความเข้าใจกฎเกณฑ์ดังกล่าวนั้นเกิดจาก
การเรียนรู้ของบุคคลในสังคมแนวความคิดพื้นฐานของนักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า การ
เรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง อีกส่วนหนึ่งเกิดจาก
การสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการ
อ่านสารบันทึกของผู้อื่น ซึ่งการเรียนรู้ประเภทหลังนี้ช่วยให้มีความรู้ว่าจะอะไรคืออะไร
และการเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ผลของการเรียนรู้จะทำให้
เกิดความเชื่อและความเข้าใจว่าจะอะไรสัมพันธ์กับอะไร อย่างไร โดยเฉพาะความ
สัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและผลของพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งความเชื่อของมนุษย์ไม่
จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงเสมอไป ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดในการสังเกต
และการคิด รวมทั้งความซับซ้อนของความสัมพันธ์ก็มีอยู่มาก

หลักการของการเสริมสร้างปลูกฝังจริยธรรมตามวิธีการของทฤษฎีนี้จึง
ต้องจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อ

พฤติกรรมอะไรจะนำไปสู่ผลกรรมอะไร และผลกรรมนั้นน่าบารณาเพียงไร โดยการจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 ทางอย่างสอดคล้องกันทุก ๆ ด้าน ในการศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีการสร้างเสริมเจตคติ ซึ่งเป็นวิธีที่กรมวิชาการได้ปรับปรุงจากวิธีสอนหลาย ๆ วิธี รวมทั้ง 4 วิธีเหล่านี้

พินัส ทันทาคินทร์ (กรมการศาสนา, 2521 : 45) ได้เสนอแนะหลักการสอนจริยธรรมไว้ดังนี้

1) การเสริมสร้างปลูกฝังจริยธรรม ควรกระทำเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1.1) สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อจริยธรรมที่ใฝ่ต้องการโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น ครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ชี้ให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของจริยธรรมนั้น ๆ

1.2) การให้ความรู้ว่าจริยธรรมนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไร และมีวิธีการปฏิบัติอย่างไร

1.3) การทำให้ฝึกปฏิบัติจริยธรรมที่พึงประสงค์ โดยมีการฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ และมีการติดตามผล

2) การพัฒนาจริยธรรม มีหลักสำคัญที่ควรใช้ คือ การสร้างความคิดและความเข้าใจที่กระจ่างชัดต่อคุณค่าและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อให้บุคคลได้เกิดปัญญาและเห็นคุณค่าอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง จะทำให้จริยธรรมที่พึงประสงค์นั้นฝังลึกเป็นคุณสมบัติอันดีงามสืบต่อไป

คณะผู้วิจัยของกรมสามัญศึกษา (2523 : 34) ได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ แล้วให้ข้อสรุปว่า วิธีการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนเมื่ออยู่ 2 กระบวนการ คือ

1) ใช้วิธีบอก แนะนำ สั่งสอน หรือบรรยาย ผู้ที่สืบบทบาทมากที่สุดอันวิธีการนี้คือ ครู หรือผู้สอน

2) ใช้หลักจิตวิทยาการเรียนการสอน โดยลดบทบาทและความสำคัญของครูลง แต่จะใช้วิธีการอื่น ๆ เข้ามาสนับสนุน เช่น กิจกรรมกลุ่ม การใช้ตัวแบบ การจัดสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม การใช้การเสริมแรง ฯลฯ

จริยธรรมสามารถเสริมสร้างและปลูกฝังให้เกิดมีและมีมากขึ้นได้จำแนกตามมนุษย์ โดยเฉพาะวัยเด็กเพื่อควบคู่ไปกับการให้การศึกษาวิชาการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นการศึกษาที่ถูกต้องสมบูรณ์ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่พึงประสงค์

3.1 การสร้างเสริมเจตคติ

เจตคติ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525 : 235) อานว่า เจ-ตะ-คติ หมายถึงท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ศรีวิไล ดอกจันทร์ (2532 : 7) ให้ความหมายว่า เจตคติเป็นเครื่องหมายทางการกระทำของมนุษย์ และเป็นสาเหตุหนึ่งของแรงจูงใจให้มีความพยายามจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

โรเซ็นเบิร์กและโฮฟแลนด์ (Rosenberg and Hovland อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533 : 434-435) ให้ความหมายว่าเจตคติ หมายถึง แนวโน้มในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าบางประเภทด้วยการตอบสนองบางประเภท ซึ่งมีเป็นสามประเภทหลักคือ ปัญหา อารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรม

แมคไกวร์ (McGuire อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวัน, ม.ป.ป. : 130) ให้ความหมายของเจตคติว่า เจตคติคือจิตลักษณะประเภทหนึ่งของบุคคล อยู่ในรูปของความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลนั้นจะมีความพร้อมที่จะกระทำสิ่งนั้นไปในทางที่สอดคล้องกับความชอบหรือไม่ชอบของตนต่อสิ่งนั้น ฉะนั้น บุคคลจึงสามารถมีเจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ มากมาย แม้แต่เจตคติต่อตนเอง หรือเจตคติต่อการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

จากความหมายของเจตคติดังกล่าวแล้ว พอจะสรุปได้ว่า เจตคติ คือ อารมณ์หรือความรู้สึกของบุคคล ที่จะมีแนวโน้มว่าบุคคลจะกระทำ หรือไม่กระทำสิ่งใด ๆ เจตคติดี้อยู่มากมายในแต่ละบุคคล และเป็นสิ่งที่จะนำทางพฤติกรรม หมายความว่า การมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใด บุคคลก็มักจะทำหรือยอมรับสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ พอใจแต่ตรงกันข้าม หากบุคคลมีเจตคติที่ไม่ดี ก็จะไม่ทำ หรือไม่ชอบสิ่งนั้น

3.2 องค์ประกอบของเจตคติ

เจตคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น มี 3 องค์ประกอบ คือ (McGuire, 1969 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวัน, ม.ป.ป. : 132-135)

1) ความรู้เชิงประเมินผล หมายถึงการที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าดี มีประโยชน์มากน้อยเพียงใด และ/หรือเลว มีโทษมากน้อยเพียงใด ของทุกสิ่งย่อมมีสองด้าน คือ ด้านดีและไม่ดี หรือด้านประโยชน์และโทษ บุคคล

สามารถจะรับรู้เกี่ยวกับประโยชน์และโทษของสิ่งต่าง ๆ ได้เสมอ และอาจมีความรู้เพิ่มเติมมากขึ้นเป็นลำดับ หรือรู้เพียงด้านคุณประโยชน์ แต่ไม่รู้เกี่ยวกับโทษของสิ่งนั้น หรือรู้ในทางตรงกันข้าม นอกจากนี้ บุคคลส่วนใหญ่มักมีความรู้เชิงประเมินค่าของสิ่งต่าง ๆ แต่เพียงเล็กน้อย ทำให้เกิดอคติหรือความลำเอียงได้มาก เนื่องจากองค์ประกอบความรู้เชิงประเมินค่าสิ่งหนึ่งเป็นต้นกำเนิดของเจตคติของบุคคลต่อสิ่งนั้น แต่เมื่อบุคคลส่วนใหญ่มีความรู้เชิงประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่สมบูรณ์ และอาจมีความรู้ที่ผิดพลาดได้ด้วย เจตคติต่อสิ่งนั้นจึงอาจจะเป็นเจตคติที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นจริงได้มาก และอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ยึดถือ หรือต่อส่วนรวมได้มาก ฉะนั้น การเปลี่ยนเจตคติที่สำคัญ คือ การปรับองค์ประกอบความรู้เชิงประเมินค่าในเรื่องนี้ให้ตรงกับความเป็นจริง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณ หรือโทษต่อสิ่งนั้นเพิ่มเติมแก่บุคคลนั่นเอง

2) ความรู้สึกพอใจ เมื่อบุคคลทราบว่าสิ่งใดมีประโยชน์ บุคคลก็จะรู้สึกชอบและพอใจสิ่งนั้น ถ้าบุคคลทราบว่าสิ่งใดมีโทษ บุคคลก็จะรู้สึกไม่ชอบ ไม่พอใจสิ่งนั้น ส่วนใหญ่แล้วความรู้สึกพอใจของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งจะเกิดโดยอัตโนมัติและสอดคล้องกับความรู้เชิงประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งนั้น เมื่อมาพิจารณาประโยชน์และโทษของสิ่งหนึ่ง จะเห็นได้ว่าสิ่งหนึ่งอาจมีประโยชน์หรือโทษต่อบุคคลโดยตรง หรือสิ่งนั้นมีประโยชน์หรือโทษต่อคนอื่น เช่น บิดามารดา ญาติพี่น้อง มิตรสหาย เพื่อนร่วมงาน หรือคนทั่วไป หรือสิ่งนั้นมีประโยชน์หรือโทษต่อส่วนรวม ประเทศชาติ หรือมนุษยชาติ ตามธรรมดาแล้ว บุคคลย่อมรู้สึกพอใจสิ่งหนึ่งมาก เมื่อทราบว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์โดยตรงต่อตนเอง แต่ถ้ามีประโยชน์ต่อคนอื่นที่ตนไม่รู้จัก หรือมีประโยชน์ต่อส่วนรวมมาก แต่มีแต่ประโยชน์ต่อตนเอง ไม่นานนัก บุคคลก็จะรู้สึกพอใจในสิ่งนั้นแต่เพียงเล็กน้อย การที่บุคคลสามารถที่จะรู้สึกพอใจสิ่งหนึ่งเป็นอย่างมาก ถ้าสิ่งนั้นมีประโยชน์ต่อส่วนรวม ประเทศชาติ และต่อมนุษยชาติ บุคคลจะต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง (ระดับ 4-6) ด้วย ฉะนั้น เจตคติจึงมีความเกี่ยวข้องกับเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยผ่านองค์ประกอบนี้

3) ความพร้อมกระทำ หมายถึง การที่บุคคลมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือสนับสนุน ทนบารุง ส่งเสริมสิ่งที่เขาชอบเขาพอใจ และพร้อมที่จะทำลาย ทาร้าย

หรือทำเพิกเฉยต่อสิ่งที่เขาไม่ชอบ ไม่พอใจ องค์ประกอบนี้ก็ยังอยู่ภายในจิตใจของบุคคล และยังไม่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม ความพร้อมที่จะกระทำจะปรากฏเป็นพฤติกรรมหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะอื่น ๆ ของบุคคล หรือสถานการณ์ ผู้ที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง (ผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้น 5 และ 6) และสามารถควบคุมบังคับตนเองได้ จะเป็นผู้ที่กระทำตามเจตคติของตน ส่วนผู้ที่ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ต้องพึ่งการควบคุม การทำให้รางวัล และการลงโทษจากผู้อื่น หรือจากสังคม จะเป็นผู้ที่มีการกระทำไปตามการชักจูงหรือการบังคับของผู้อื่นมากกว่าที่จะทำตามเจตคติของตนต่อสิ่งนั้น

สรุปองค์ประกอบของเจตคติได้ว่า องค์ประกอบของความรู้ เชิงประเมินค่าสิ่งหนึ่ง เป็นตัวกำเนิดของเจตคติของบุคคลต่อสิ่งนั้น เมื่อประเมินค่าได้ว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์ก็จะชอบหรือพอใจ และพร้อมที่จะกระทำหรือสนับสนุนในสิ่งที่ชอบหรือพอใจนั้น แต่ตรงกันข้าม หากบุคคลประเมินได้ว่าสิ่งนั้นเป็นโทษ ก็จะไม่ชอบ ไม่พอใจ บุคคลก็พร้อมที่จะเพิกเฉยหรือทำลาย แต่ผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้น 5 และ 6 จะเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมมาให้ทำตามเจตคติเฉพาะสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสมตามกฎเกณฑ์ของสังคม มากกว่าการทำตามใจตนเอง

3.3 แนวทางการพัฒนาเจตคติ

แนวทางการพัฒนาเจตคติ 3 แนวทาง และการดำเนินงานการเปลี่ยนแปลงเจตคติ 1 แนวทาง (McGuire, 1969 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุนาวิน, ม.ป.บ. : 136-158)

1) การพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่า เป็นวิธีการพัฒนาเจตคติที่นิยมมากที่สุด เพราะสะดวกต่อการดำเนินการ และเหมาะสมกับผู้ที่มีความรู้และสติปัญญาปานกลางถึงสูง วิธีการให้ความรู้เชิงประเมินค่า หมายถึง การให้ข้อความชักจูงที่กล่าวถึงคุณประโยชน์ หรือโทษทางด้านต่าง ๆ ของสิ่งหนึ่ง หรือการกล่าวถึงผลดี และ/หรือผลเสียที่เกิดจากการกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อความรู้นี้ส่วนใหญ่จะต้องเป็นเนื้อหาที่แปลกใหม่ ซึ่งผู้รับไม่ทราบมาแต่เดิม หรืออาจจะปราชญ์เพิ่มเติมของสิ่งที่ทราบเพียงผิวเผินแต่เดิมก็ได้ การให้ความรู้เชิง

ประเมินค่านั้น เป็นการเปลี่ยนที่องค์ประกอบแรกของเจตคติ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบที่สองและสามโดยอัตโนมัติ ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบทั้งสามของเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมสอดคล้องกัน

การใช้วิธีการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่า สิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณา มี 4 ประการ คือ

- 1.1) จะใช้ใครเป็นผู้ชักจูงจึงจะให้ผลดีที่สุด
- 1.2) สารที่ชักจูงควรมีเนื้อหาและรูปแบบอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับลักษณะของผู้รับ
- 1.3) ควรชี้ประโยชน์ประเภทใดที่ตรงกับความต้องการของผู้รับ ทำให้ผู้รับยอมเปลี่ยนเจตคติตามการชักจูงมากที่สุด
- 1.4) กระบวนการเปลี่ยนเจตคติในจิตใจของผู้รับ มีลักษณะเป็นอย่างไร และจะทำให้เกิดขึ้นได้อย่างไร

2) การพัฒนาอารมณ์เพื่อเปลี่ยนเจตคติ ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเจตคติต่อสิ่งนั้น การเปลี่ยนเจตคติที่องค์ประกอบความรู้สึกนี้โดยตรง มักจะใช้กับผู้ที่ไม่สามารถรับฟังหรือเข้าใจเหตุและผลได้ดีเท่าที่ควร แต่อาจจะใช้ประกอบกับวิธีการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่าได้เป็นอย่างดีสำหรับการพัฒนาผู้เรียน

3) การทำให้กระทบพฤติกรรมที่สนับสนุนเจตคติที่ต้องการพัฒนา บุคคลจะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยความสมัครใจของตนเอง โดยการอาสาสมัคร หรือการยินยอมอย่างเต็มใจ มีการชวนชวนศึกษาหาข้อดีข้อเสียเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยตนเอง ทำความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องหนึ่งให้มากกว่าที่ตนเคยปฏิบัติมา และเกิดความกระตือรือร้นในข้อถกเถียงต่าง ๆ ในเรื่องนั้น ด้วยกิจกรรมที่ผู้เรียนจะเกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ จะทำให้เกิดผลในการที่ผู้เรียนจะชักจูงตนเองให้เปลี่ยนเจตคติ และในบางกิจกรรมจะเป็นการอภิปราย หรือแสดงบทบาทในกลุ่มร่วมกับผู้อื่นในกรณีเช่นนี้ กลุ่มก็จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนเจตคติของบุคคลอีกทางหนึ่งด้วย

4) วิธีการด้านทฤษฎีการเปลี่ยนเจตคติ ในการที่จะอนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้ว หรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลาให้อยู่นาน นาน ไม่

เปลี่ยนไปทางด้านที่ไม่น่าปรารถนาได้นั้น มีวิธีการป้องกัน 2 ประเภท คือ การฝึก
สนับสนุน และการสร้างภูมิคุ้มกัน

การฝึกสนับสนุน หมายความว่า การสร้างความแข็งแกร่งและความมั่นคง
ให้แก่เจตคติเดิม ซึ่งอาจจะกระทำได้หลายวิธี เช่น

- 1) การแสวงหาข้อสนับสนุนเพิ่มเติม
- 2) การแสดงบทบาทสนับสนุนเจตคติเดิมของตน
- 3) การเกาะยึดเจตคติที่ต้องการจะอนุรักษ์กับเจตคติอื่นที่มั่นคงกว่า

เมื่อมีเจตคติที่มั่นคงแล้ว การถูกบลุกบั่นโจมตีให้คลอนแคลนอาจทำได้ยาก
การสร้างภูมิคุ้มกันหมายความว่า การเตรียมตัวรับสถานการณ์การถูกบลุกบั่น
โจมตีให้เกิดการเปลี่ยนเจตคติ ซึ่งจะต้องทำ 3 ด้าน คือ

- ก) นำหลักฐานมาหักล้างข้อโจมตีอย่างอ่อนแอ
- ข) เตือนผู้เรียนว่าจะถูกโจมตีเมื่อใดบ้าง และโจมตีอย่างไรบ้าง
- ค) ฝึกลดความน่าเชื่อถือของผู้ที่จะมาทำการชักจูงให้เห็นผิดชอบนี้

วิธีการสร้างเสริมเจตคติ เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจัยจะนำเสนอจริยธรรมเพื่อ
ศึกษาผลการสอนเพื่อพัฒนาเจตคติ โดยการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่าของนักเรียน
ลักษณะการให้ข้อความชักจูงที่กล่าวถึงคุณประโยชน์หรือโทษทางด้านต่าง ๆ ของสิ่ง
หนึ่ง หรือการกล่าวถึงผลดี และ/หรือ ผลเสีย ที่เกิดจากการกระทำหรือไม่กระทำ
อย่างใดอย่างหนึ่ง นั่นคือการทำเนื้อหาที่เป็นสถานการณ์จำลอง มีภาพประกอบ เป็น
ความรู้ใหม่ซึ่งผู้รับไม่ทราบมาแต่เดิม แนวทางที่ 2 คือการพัฒนาอารมณ์เพื่อเปลี่ยน
เจตคติ ก็เป็นการใช้ประกอบกับวิธีการแรก และในวิธีการที่ 3 คือการให้กระทำ
พฤติกรรมที่สนับสนุนเจตคติที่ต้องการพัฒนา ก็ได้รับการกระตุ้นด้วยเช่นกัน เพื่อทำให้
อิทธิพลของกลุ่มมีผลต่อการเปลี่ยนเจตคติของบุคคล นอกจากนี้ก็จะต้องใช้วิธีการ
ด้านทวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติควบคู่กันไปด้วย เพื่อป้องกันมิให้เจตคติของ
นักเรียนเปลี่ยนแปลงกลับเป็นดังเดิม

การพัฒนาทางด้านเจตคติเป็นจุดหมายหนึ่งของการศึกษา ซึ่งเรียกว่า
จิตพิสัย ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

3.4 พฤติกรรมด้านจิตพิสัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2536 : 132)

พฤติกรรมด้านจิตพิสัยมีลักษณะสำคัญซึ่งแตกต่างไปจากพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยและทักษะพิสัยอย่างเห็นได้ชัดอยู่ 5 ประการ คือ

- 1) เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึก ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไข หรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
- 2) เป็นพฤติกรรมที่มีระดับความเข้มในการแสดงออก เช่น พอใจมาก พอใจปานกลาง และพอใจน้อย
- 3) มีทิศทางของการแสดงออกได้ 2 ทิศทาง ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามและคู่กันเสมอ เช่น รัก-เกลียด พอใจ-ไม่พอใจ
- 4) เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล เมื่อพัฒนาไปจนถึงขั้นสูงสุดแล้วจะเปลี่ยนแปลงยาก
- 5) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลกระทำอย่างมีเป้าหมาย ไม่ใช่เกิดขึ้นลอย ๆ

3.5 วิธีสอนเพื่อเสริมสร้างจิตพิสัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2536 : 132-135)

วิธีสอนเพื่อเสริมสร้างจิตพิสัยมีหลายวิธี แต่มีวิธีการขั้นพื้นฐาน 3 วิธี คือ

วิธีที่ 1 สอนโดยฝึกให้นักเรียนคิดและแสดงความคิดเห็นโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม วิธีการสอนแบบนี้พัฒนาผู้เรียนในด้านการรับรู้และการตอบสนอง หลักการสำคัญของการสอนโดยวิธีนี้คือ เตรียมกิจกรรมมาให้ให้นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และการเรียนรู้บทบาทต่าง ๆ ในการทำงานกลุ่มอย่างทั่วถึงทุกคน โดยครูต้องหาวิธีการให้นักเรียนเรียนจากกลุ่มให้มาก และส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักค้นหาและพบคำตอบด้วยตนเองมากกว่าการเรียนรู้จากการบอกเล่าของผู้อื่น นอกจากนี้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสนำเอาความรู้ที่ได้จากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีที่ 2 สอนโดยการปรับพฤติกรรมหรือเปลี่ยนพฤติกรรม วิธีการสอนแบบนี้พัฒนาผู้เรียนถึงขั้นให้คุณค่า จัดระบบคุณค่า ตลอดจนถึงการสร้างคุณลักษณะ

หลักการสำคัญของการสอนโดยวิธีนี้คือ เมื่อต้องการให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่ต้องการปลูกฝังบ่อยมากขึ้น ครูจะต้องเสริมแรงทางบวกทันทีที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์และให้ทุกครั้งในระยะเวลาแรก เริ่มและเว้นระยะห่างกันในระยะต่อ ๆ ไป แต่เมื่อต้องการให้นักเรียนหยุดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ครูอาจลงโทษได้ หลักการลงโทษไม่ว่าจะใช้การตักเตือน การเขียนตี ฯลฯ ควรจะชี้แจงสิ่งที่ผิด แล้วสอนสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติหรือพูด จากนั้นจึงค่อยลงโทษ และต้องลงโทษบนพื้นฐานของความเมตตา อย่าลงโทษนักเรียนในขณะที่โกรธหรืออารมณ์เสีย

วิธีที่ 3 สอนโดยให้นักเรียนเห็นตัวแบบ

วิธีการสอนแบบนี้พัฒนานักเรียนได้ถึงขั้นสร้างคุณลักษณะ หลักการสำคัญของการสอนโดยวิธีนี้คือ ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากตัวแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม

3.6 วิธีสอนโดยการสร้างเสริมเจตคติ (กรมวิชาการ, 2525 : 21-22)

การสอนสร้างเสริมเจตคติเป็นการสอนที่ผู้วิจัยของกองวิจัยทางการศึกษากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดรูปแบบขึ้นจากรูปแบบการสอน 9 รูปแบบ คือ

- 1) วิธีอริยสัจจ 4
- 2) กลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่ม
- 3) การทำความเข้าใจในค่านิยม (Value Clarification)
- 4) บทบาทสมมติ (Role Playing)
- 5) การแนะแนว (Counseling)
- 6) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior Modification)
- 7) การสอนความคิดรวบยอดและหลักการ (Concept and Principle Learning)
- 8) การเลียนแบบจากต้นแบบ (Modeling)
- 9) การฝึกสมาธิ (Meditation)

รูปแบบการสอนทั้ง 9 รูปแบบนี้ ได้ถูกจัดขึ้นเป็นรูปแบบการสอนใหม่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวิธีสอนแบบปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavioral Approach) และกลุ่มวิธีสอนแบบสร้างเสริมเจตคติ (Group Process Humanistic Approach) หรือ

(Cognitive Approach) ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่ผู้วิจัยสนใจนำมาใช้กับนักเรียนในการสอนจริยธรรมเพื่อสร้างเสริมเจตคติในครั้งนี้

1) ลำดับขั้นตอนที่ครูใช้ในระหว่างการสอน

- 1.1) ใช้สถานการณ์จำลองเป็นสื่อในการเรียน เช่นข้อความ เรื่องสั้น นิทาน บทความ ภาพ ภาพยนตร์ การ์ตูน อย่างใดอย่างหนึ่ง
- 1.2) เตือนให้นักเรียนพยายามจับใจความสำคัญตามเนื้อเรื่องให้ได้ จะด้วยการอ่าน (ครูแจกบทความ) หรือการฟัง (ครูเล่า) หรือการดู (ครูใช้ภาพยนตร์)
- 1.3) บอกให้นักเรียนรู้ว่าเมื่ออ่านจบแล้วจะต้องแสดงความคิดเห็น ทั้งส่วนตัวและกลุ่ม รวมทั้งอาจต้องรายงานหน้าชั้นด้วย
- 1.4) ในขณะที่นักเรียนอ่านบทความ ควรกำหนดเวลาโดยประมาณ ให้ และควรเผื่อไว้สำหรับนักเรียนได้มีโอกาสคิดด้วย
- 1.5) ในขณะที่นักเรียนอ่านบทความในใจ ควรให้บรรยากาศเงียบ ไม่มีเสียงพูด ทั้งนักเรียนและครูไม่ควรทำให้เกิดเสียงใด ๆ เป็นการรบกวนสมาธิในการอ่านและคิด
- 1.6) การตอบคำถามรายบุคคล ควรให้นักเรียนตอบโดยเขียนแต่ใจความสั้น ๆ ครูดูแลให้นักเรียนตอบด้วยตนเอง ไม่ถามหรือปรึกษาเพื่อน ๆ
- 1.7) ครูตรวจสอบความถูกต้องในเรื่องเรื่องด้วยการถามและตอบ ดัง ๆ เพื่อทุกคนจะได้เข้าใจตรงกัน
- 1.8) ตอนท้าย ครูสรุปโดยพยายามถามคำถามปลายเปิด ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น
- 1.9) ถ้าหากคำตอบของนักเรียนมีการขัดแย้งขึ้นในกลุ่ม ครูต้องตั้งคำถามต่อ ด้วยการให้นักเรียนคิดอีกครั้งหนึ่ง ว่าคำตอบจะก่อให้เกิดผลในทางดีและทางไม่ดีอะไรบ้าง อย่างไรบ้าง อย่างไรบ้าง ให้ประโยชน์มากที่สุดแก่ตนเองและส่วนรวม

2) พฤติกรรมของครูระหว่างสอน

บทบาทของครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน กล่าวคือ

- 2.1) ครูจะเน้นการเรียนรู้มากกว่าการสอน ครูจะใช้คำถามช่วย

กระตุ้นความคิดให้นักเรียนตอบด้วยตัวของเขาเอง เป็นรายบุคคล

2.2) ในระหว่างการเรียนการสอน ครูจะเปิดโอกาสให้นักเรียน

นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและให้เต็มที่ด้วยการรับฟัง และจะไม่แสดงความคิดเห็นของครูเป็นการชักจูงนักเรียน หรือจะไม่แสดงอาการเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยกับความคิดใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือทำทางก็ตาม ครูต้องพยายามทำตัวเป็นกลาง วางสื่อนำเป็นปกติ

2.3) เมื่อนักเรียนแสดงความคิดเห็น ครูรับฟังและยอมรับว่า

ความคิดเห็นถูกต้องเสมอ ตามประสบการณ์ ภูมิหลังและค่านิยมของเขา ครูจะไม่ยึดคำตอบว่าถูกเฉพาะแนวที่ครูคิดเพียงคำตอบเดียว

2.4) ครูจะช่วยเหลือนักเรียนในชั้น และควบคุมชั้นโดยกลวิธี

ต่าง ๆ เป็นต้นว่าอยู่กับที่ในบางจังหวะ เคลื่อนไหวเฉพาะสายตาเพื่อสำรวจนักเรียนในบางจังหวะ ใช้ความคล่องตัวที่จะเดินไปให้ความช่วยเหลือนักเรียนหรือกลุ่ม โดยเฉพาะนักเรียนยกมือเมื่อต้องการครู

2.5) ถ้าครูจะเดินดูการทำงาน of นักเรียน ควรต้องระวังไม่ทำ

เสียงรบกวนความคิด เพื่อให้โอกาสที่จะให้ความสนใจนักเรียนอย่างทั่วถึง

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดัดแปลงวิธีการสร้าง เสรียมเจตคติของกรม

วิชาการ จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่มแนวมนุษยนิยม โดยการเรียบเรียงเรื่องราวหรือสถานการณ์จำลองในแต่ละหัวข้อพฤติกรรมจริยธรรม อันได้แก่ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ ซึ่งมีภาพประกอบ มีจำนวนภาพประกอบ 5-6 ภาพ ใน 1 หน้ากระดาษ และสถานการณ์จำลองสั้น ๆ จะมีภาพ 1 ภาพ ใน 1 หน้ากระดาษ การให้สถานการณ์ดังกล่าวจะมีคำถามให้ผู้เรียนพูด, เขียนตอบหรือเลือกตอบตามความคิดเห็นของตนเอง พร้อมทั้งแสดงผล เหตุผล เมื่อนักเรียนศึกษาแล้วจะนำมาวิเคราะห์ร่วมกันในกลุ่มของตนเอง เพื่อพิจารณาผลการกระทำตามเจตคติของตน แล้วหาข้อสรุปที่เป็นของกลุ่ม โดยครูมีหน้าที่นำเสนอเพื่อให้กลุ่มได้ข้อสรุปและวิเคราะห์คำตอบร่วมกัน พร้อมทั้งกระตุ้นหรือชักจูงให้นักเรียนนำไปปฏิบัติ ครูจะเป็นผู้ติดตามผลและพบพานในทุกครั้ง การเรียน วัดผลโดยใช้มาตราวัดเจตคติของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น

4. พัฒนาการของนักเรียนวัยประถมศึกษา

พัฒนาการ หมายถึง การเพิ่มความสามารถ การเพิ่มพูนคุณภาพจากสิ่งเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยปกติมีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของงานอย่างใกล้ชิด ลักษณะที่จะเพิ่มพูนความสามารถจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเด็กมีวุฒิภาวะแล้ว ประกอบกับการได้รับหรือได้เกิดการเรียนรู้ขึ้นด้วย (บันลือ พงกษะวัน, 2525 : 64)

ลักษณะทั่วไปของเด็กวัยประถมศึกษา เป็นวัยที่มีอายุประมาณ 6-12 ปี ทางจิตวิทยาเรียกว่า วัยแห่งการสร้างเสริมความสำเร็จของงาน (Formative Years) เป็นระยะที่กำลังสร้างทุกด้านให้เจริญของงาน เช่น การสร้างกิจนิสัย งานเรื่องการฝึกปฏิบัติกิจวัตรให้สม่ำเสมอ การรักษาความสะอาด นิสัยในการทำงาน เป็นกลุ่ม การปรับตนและอื่น ๆ (บันลือ พงกษะวัน, 2525 : 67) เด็กอยู่ในช่วงวัยเด็กตอนปลาย ซึ่งมีพัฒนาการและประสบการณ์ต่อเนื่องจากวัยเด็กตอนต้น (ภัทรา สุคนธ์ทรัพย์, 2524 : 127)

ทฤษฎีพัฒนาการเด็กของเพียเจต์ (บันลือ พงกษะวัน, 2525 : 74-76)

1) วัยแห่งการใช้ประสาทสัมผัส (Sensorimotor Stage) นับแต่แรกเกิดถึง 18 เดือน เป็นวัยก่อนพูด มีพัฒนาการดังนี้

- 1.1) สามารถที่จะเรียนรู้จากวัตถุ คน สภาพแวดล้อมใกล้ตัว
- 1.2) สามารถที่จะค้นหา โดยใช้เวลาเล่น
- 1.3) วิธีการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัส เช่น ปาก หู ตา ฯลฯ

2) วัยแห่งการเรียนรู้ภาษาพูด หรือก่อนปฏิบัติความคิด

(Representational Stage or Pre-concrete Operational Stage)

นับแต่ 1 ปีครึ่ง ถึง 6-7 ปี มีพัฒนาการดังนี้

- 2.1) เริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและเข้าใจเครื่องหมายท่าทางที่สื่อความหมายของผู้ที่เกี่ยวข้องกับตน
- 2.2) การรับรู้ดีขึ้น (Perception) แต่ยังไม่สามารถคิดหาเหตุผลและยกเหตุผลขึ้นอ้างอิงได้
- 2.3) สามารถที่จะเรียนรู้จากการเล่นได้ดี ชอบลองผิดลองถูกและแก้ไขช่วยตนเองได้บ้าง